

ÚVODEM

Kolik toho v současnosti víme o všedním životě prostých obyvatel menších českých měst v období nejdelšího raně novověkého válečného konfliktu, o jejich uvažování, snech a touhách? Zatímco politické a militární dějiny třicetileté války v historiografii vždy patřily a nadále také patří k velmi frekventovaným tématům, problematika všedního dne ve městech i na venkově stojí dosud stranou jako pověstná pohádková Popelka. Velké a vskutku dějiny tvořící postavy typu vojevůdce Albrechta z Valdštejna,¹ pedagoga a myslitele Jana Ámose Komenského,² francouzského kardinála a premiéra Richelieua,³ švédského kancléře Axela Oxenstierny⁴ či vladařů Gustava II. Adolfa,⁵ Ferdinanda II.⁶ i III.,⁷ stejně jako třeba vévody Maxmiliána Bavorského⁸ přitáhly pozornost již nejednoho historika. Podobné je v to v případě slavných bitev⁹ a dalekosáhlých událostí,¹⁰ k populárním tématům se v poslední době zařadily rovněž dějiny českého pobělohorského exilu¹¹ a rekatolizace.¹² V sousedních německo-jazyčných zemích se zvláště od dob průkopnických prací Bernda Roecka¹³ zvýšené pozornosti těší analytické studie ke specifické otázce vývoje a válečného prožitku urbánních komunit,¹⁴ u nás ale zatím bez adekvátní reflexe.¹⁵ Soustředěný akademický a institucionální výzkum tu jen dílčím způsobem supluje publikační výstupy spíše regionálního charakteru, v nichž se při jejich tradičně strukturovaném výkladu projevuje skoro výlučná orientace na prameny normativní povahy.¹⁶ Jistě je to dáno i tím, že tzv. egodokumentů,¹⁷ privátní měšťanskou korespondenci nevyjímaje,¹⁸ není pro městskou societu k dispozici mnoho. Přesto se mezi nimi nacházejí takové, které mohou naše obzory maximálně rozšířit – jako donedávna veřejnosti v podstatě neznámé paměti krupského měšťana Michela Stüelera.

Povoláním koželuh z krušnohorského hornického města na českosaské hranici byl nepochybně velice sdílným vypravěčem. Můžeme jen litovat, že z jeho celoživotního díla se dochovala jen část z let 1629–1649, zatímco díly předcházející i navazující se zdají být nenávratně ztraceny.¹⁹ To, že se dnes můžeme začíst alespoň do časově nejrozsáhlejšího partu,

je zásluhou litoměřického probošta Gustava Mattaucha a především teplického badatele a středoškolského pedagoga Rudolfa Knotta. První, nadšený historik-amatér a svého času chabařovický farář,²⁰ mohl být vlastním objevitelem Stüelerových pamětí – od něj si je pak za účelem přepisu a plánované edice zapůjčil Knott.²¹ Poté, co je Mattauchovi vrátil, informace o existenci originálu končí. Na světě byl ale zevrubný přepis, byť na více než století odsouzený k osudu marginálně využívané archiválie.²² Nelze přitom zapomenout, že Knottovi posloužily paměti i jako primární podklad pro několik drobnějších článků a stejně tak i ke Stüelerově životopisné skice.²³ Teplický učitel bohužel zemřel dříve, než mohl paměti vydat, a po něm již na jeho bádání nikdo z regionálních historiků nenavázal. Do zorného úhlu odborného zájmu se pramen znovu dostal až zcela nedávno, nejprve v souvislosti s kronikářskými průzkumy specialistů na paleometeorologii.²⁴ Vzápětí se s nimi v podobě Knottova přepisu seznámil i autor těchto řádků, který začal obratem pracovat na jejich rozsáhlé edici, která vyšla roku 2013.²⁵ Nicméně, vzhledem k tomu, jaký potenciál Stüelerovo dílo historikovi nabízí, nemohl se edicí zájem vyčerpat. Vždyť ony paměti postihují prakticky veškeré stránky života tehdejších krupských obyvatel a na poli výzkumu všedního dne menšího urbánního společenství jsou zcela jedinečným zdrojem poznání, se spektrem od dějin mentalit třeba až po historickou pomologii.²⁶

Je nasnadě, že Stüelerovy paměti se mohou stát ideálním východiskem pojednání v duchu mikrohistorie, odborného praktického přístupu s řadou teoretických uchopení, zformulovaného zvláště italskou historiografií.²⁷ Mikrohistorii můžeme považovat za reakci na příliš vědecká pojednání a za pokus o návrat k naraci, založené na poznání člověka jako aktivního jedince a usilující o rekognoskaci jeho činů, chování a emocí.²⁸ Na rozdíl od ryze regionálně uchopených dějin ovšem nechápe předmět svého zájmu, lokální historii, coby historii uzavřeného a periferního společenského systému, ale naopak ji považuje za prostředek ke kvalitativnímu přezkoušení platnosti a omezené vypovídací schopnosti centristických a makroskopických perspektiv poznání na jasně ohraničeném a definovaném pozorovacím poli. Snaží se odhalit obtížně postřehnutelné faktory a v životech jednotlivců, zvláště pak na první pohled ničím nevykajících jedinců, kteří se víceméně nově stali spolutvůrci velkých dějin, nalézt jejich banální příběhy, jejich představy a jimi zaujímané pozice. Cílem není začlenit je následně pouze do lokálních poměrů, ale do rámce celospolečenských jevů a událostí vůbec.²⁹ Slouží k tomu mimo jiné rekon-

strukce rodin i demografická a sociální problematika, včetně nastínění mezilidských vztahů, postižení každodenních skutečností, strategií jednotlivce nebo sociální skupiny, postižení subjektivních duševních stavů. Základem výzkumu nemusí být jen jedinec, ale i transparentní a samostatná sociální skupina, na níž lze demonstrovat průniky empirických oblastí a odhalit přinejmenším některé autentické aspekty dobového života. Měřítko se ale oproti makroanalýze zmenšuje – slovy Clifforda Geertze se historik nemá snažit bádát o vsi, ale přímo ve vsi.³⁰ Z dosud uvedeného je zřejmé, že zásadní roli tu musí sehrát náročná a velmi podrobná heuristika zaměřená na prosopografický výzkum sociálních sítí, na analýzu matrik a komplementárního archivního materiálu. Toho jsem si byl vědom již při práci na rejstřících ke Stüelerovým pamětem, takže jim předcházela i přepis všech krupských matričních údajů ze 17. a dokonce ještě z počátku 18. století. Otázkou zůstává, jak pokud možno úspěšně uniknout osidlům v mikrohistorii nastraženým. Jedním z nich je nebezpečí dezinterpretace, protože i zde platí, že postižení skutečné reality, autentického stavu (rozuměj: míry toho, nakolik lze Stüelerovým výpovědím věřit), může zůstat jen nenaplnitelným přáním, byť by i došlo k procentuálně vysokému přiblížení se k němu. Na druhou stranu, narýsování historické „reality“ je přeci jen především historikovým konstruktem, za onoho základního předpokladu, že jeho výpověď nebude v rozporu s prameny. Na další úskalí upozorňuje Josef Grulich s tím, že nikoli každá práce se automaticky stává při zúženém pohledu mikrohistorickou, zvláště když zůstane založena pouze na deskriptivní metodě, v níž zcela chybějí nebo jsou upozaděny příslušné interpretace.³¹

Předkládaná práce, nikoli výlučně mikrohistorická, ale kombinující mikrohistorii s „klasickým“ dějepisectvím, se opře o paměti sepsané Michele Stüelerem i o další pramenné zdroje z „jeho“ Krupky, doplní je i poznatky z jiných míst a postřehy jiných současníků, aby se stal výsledný obraz barvitějším a mohl si klást výraznější ambice na obecnější platnost. Nehodlá nicméně přezkoumávat makrohistorické teorie, ani se podrobněji zabývat událostmi oné „doby neobyčejného šílenství“, třicetileté války. Jejím hlavním cílem je představit osudy a životní příběh krupského koželuha coby standardního příslušníka měšťanské společnosti první poloviny 17. století v Čechách, seznámit čtenáře s jeho životem na pozadí a v konturách dlouhého a zajisté všudypřítomného válečného konfliktu a přispět svým skromným dílem k zodpovězení v úvodu nastolené otázky.

Koželuh

Poté co Michel Stüeler ztratil bergmistrovský úřad, mohl se opět začít intenzivněji věnovat řemeslu, jemuž se vyučil, koželužství. Ačkoli se povolání běžně dědilo z otce na syna, není zdaleka jisté, zda koželuhem byl rovněž jeho otec Merten. Pokud ano, pak by otcovskou profesi zdědil spíš starší syn, Michelův bratr Bartel, jelikož mladší z potomků většinou hledal uplatnění v jiném oboru. Krupský kronikář je nicméně prvním Stüelerem, jehož povolání skutečně známe. Proč ale on nebo jeho otec zvolili zrovna finančně náročné koželužství? Mohly sehrát nějakou roli příbuzenské a přátelské vazby Stüelerů k některému z představitelů tohoto řemesla? Netušíme, kde se vyučil, ale možná nebude v tomto směru náhodou, že jeho kmotr provozoval v Teplicích ševcovství,²²⁹ nejúžejí spojené právě s koželužstvím. Merten Stüeler se jistě mohl společensky či pracovně s tímto prostředím stýkat natolik, že o volbě povolání pro svého druhorozence ani nemusel mít pochyb. Bude ale lépe zanechat spekulací a smířit se s tím, že Michela Stüelera poznáváme teprve v době, kdy měl vyučení, trvající snad nějaké tři roky, dávno za sebou, a že důvody a okolnosti, proč a jak se stal koželuhem, ve svých pamětech nezmínil.

Koželužství, řadící se mezi kožedělná řemesla,²³⁰ je činnost, při níž se k dalšímu použití upravují stažené zvířecí kůže. Jedná se o řemeslo prastaré, doložené už ve starověkém Egyptě a vlastně i v pravěku, kde ale pochopitelně dosud nešlo o řemeslnou specializaci. Féničané začali vydělávané kůže barvit, Římané řemeslnické postupy zdokonalili. Nikoli ale natolik, aby dokázali zabránit zápachu, způsobenému nedokonalými praktikami odstraňování zvířecí srsti. Koželužny opravdu zapáchaly velmi silně a řemeslníci provozující koželužskou praxi byli ještě ve středověku okrajovou, tzv. sniženou společenskou vrstvou. Velmi jim pomohly nové metody, objevené snad ve třináctém století, kdy se místo moče, tuku a jiného k odstraňování chlupů z produktu začala používat potaš a posléze vápno. Po odstranění srsti a jiných nečistot se mohlo přistoupit k činění kůží pomocí tríslovin (trísla, trísliva), přípra-

vovaného většinou z kůry listnatých i jehličnatých stromů, ideální byly duby, smrky a jedle.²³¹ Kůra se oloupala, usušila, v poslední fázi třeba i u kamen v řemeslníkově domě, a nakonec najemno rozdrtila. Vzniklé tříslu se sypalo buď do jam vymazaných jílem, ve Stüelerově době již ovšem prakticky výlučně do sudů a kádí. Přidala se voda, případně další přísady (mimo jiné tzv. kordován – kozlovina), a v tomto roztoku se pak kůže louhovaly po několik měsíců, ba i let, záleželo na jejich tloušťce. Při louhování kůže – usně – získávaly své zbarvení, a to podle toho, jaké tříslu bylo použito.²³²

V českých zemích se s koželuhy v pramenech setkáváme až od oné doby, která objevila potaš a vápno pro jejich činění. Od čtrnáctého století jsou doloženy i koželužské cechy. S ohledem na profesní potřeby a nelibý zápach se provozovny soustřeďovaly k vodním tokům a pokud možno na předměstí.²³³ Není ani divu, že mnohé z koželužen měly židovské majitele.²³⁴ Kůže navíc u nás byly drahým zbožím a jejich cena se mohla pohybovat i kolem jedné třetiny hodnoty celého zvířete, takže k provozování řemesla bylo zapotřebí nemalého vstupního kapitálu. Pomoci v tomto směru mohl cech. Do cechů se později začali sdružovat rovněž výrobci jemnějších kůží, jircháři, z jejichž produktů se vyráběly například žádané rukavice.²³⁵

V Krupce, a potažmo v celém Krušnohoří, včetně jeho saské strany,²³⁶ byly pro koželužství ideální podmínky. Městem protékala dravá říčka a v okolí rostl dostatek listnatých i jehličnatých stromů, které posloužily jako zdroj na výrobu třísla a také páleného vápna, zhotovovaného ve vápence na předměstí. Odběratelů bylo dost, vydělané kůže nepotřebovali jen ševci, radící se v Krupce k nejstarším²³⁷ a současně k vůbec nejpočetněji zastoupeným řemeslům, ale rovněž horníci a s jejich prací úzce spojená kovodělná řemesla. Krupští koželuhové saturovali poptávku ve městě samotném, v mnoha okolních vsích, ale také ve městech blízkých, třeba v lázeňských Teplicích. Některé kůže patřily přímo jim, ty pak dále prodávali, jiné zákazníkům, kteří platili za jejich vyčinění.

Kdy přesně se v Krupce ustanovil koželužský cech, není známo, snad až v průběhu šestnáctého století.²³⁸ Po ztrátě starších dokumentů a listin mu Stüeler počátkem roku 1644 pořídil opis té nejdůležitější, cechovního pořádku s jednotlivými body k provozování řemesla.²³⁹ V době třicetileté války nebyl cech navzdory nepříznivým okolnostem zdaleka za zenitem, k jeho členům tehdy patřilo vždy zhruba pět nebo šest mistrů, stejně jako blíže neznámý počet jejich tovaryšů a učedníků. Vyučený tovaryš

REJSTŘÍK JMENNÝ

- Alexandr Veliký, makedonský král 166
- Andree, Wenzel, ústecký a posléze krupský měšťan 104, 118
- Ariès, Philippe, francouzský historik 105, 177, 218, 219, 230, 238
- Arndt, Johann, luteránský teolog a spisovatel 154, 225
- Arnold, Georg, annaberský kronikář 158, 226
- Arnolt, Caspar, krupský měšťan 60
- Banér, Jan, švédský generál 162, 163, 173, 227
- Bartelt, Merten, krupský měšťan 121, 182, 187
- Barteltová, Anna, krupská měšťanka 121
- Baumgarten, Andres, krupský a posléze geisingský měšťan 57, 147
- Baumgarten, Georg, krupský a posléze geisingský měšťan 26
- Baumgartenové, krupský rod 49, 64
- Becková, Dure, krupská podruhyň 91
- Bietner, Jacob, krupský měšťan 126, 127
- Bleilebenová z Büchelbergu, Anna Marie, šlechtična 148
- z Bleilebenu, Alexandr Regniers, císařský důstojník 171
- z Bleilebenu, Karel Maxmilián, šlechtic 93, 121, 164, 175, 176, 186, 196
- Blimler, Hans, krupský měšťan 100
- Blimlerová, Elisabet viz Stüelerová, Elisabet
- Blimlerová, Ester, krupská měšťanka 135
- Blimlerové, krupský rod 134, 138
- Böhm, Simon, krupský měšťan 26, 171
- Bořita z Martinic, Jaroslav, šlechtic 25, 27
- Brosche, Hans, vrchnostenský úředník 176
- Bruchholz, Casper, krupský obyvatel 128, 129
- Bruchholz, Hans, krupský měšťan 121
- Bruchholz, Christoph, krupský měšťan 122
- z Büнау, šlechtický rod 28, 205
- z Büнау, Rudolf, šlechtic 26
- Cato, Marcus Porcius, římský spisovatel 153
- Crusius (Kraus), Martin, německý filolog a historik 153, 225
- Dačický z Heslova, Mikuláš, kutnohorský kronikář 158, 159
- Dittman z Lauensteinu, Kristián Šebestián, malíř 117
- Dittrich, Franz, sochař 20
- Dominik od Ježíše a Marie, karmelitánský řeholník 136, 223
- Domnilonicz, Peter, císařský poddůstojník 173–175
- van Dülmen, Richard, německý historik 216
- Eckert, Casper, krupský měšťan 103
- Eckert, David, krupský měšťan 178
- Eichler, Elias, krupský měšťan 129

- Eichler, Samel, obyvatel z Cínovce 130
 Englert, Casper, obyvatel z Krupky 171
 Englert, Franz, krupský měšťan 169
 Englertové, krupský rod 64
 Ennenová, Edith, historička 96, 217
 Eutropius, Flavius, římský historik 166
 Ferdinand I. Habsburský, císař 37
 Ferdinand II. Habsburský, císař 7, 27, 136, 199
 Ferdinand III. Habsburský, císař 7, 29, 32, 119, 206
 Ferster, Zacharias, krupský měšťan 89
 Fiedler, Andreas Augustin, chomutovský kronikář 159, 219, 226–228
 Fischer, Gorge ml., krupský měšťan 124
 Fischer, Gorge st., krupský měšťan 124
 Fischer, Lorenz, krupský měšťan 124
 Fleck, Melcher, obyvatel z Krupky 183
 Fleischer, Andres, krupský měšťan 60, 62, 97, 104, 123
 Forman, Martin, krupský měšťan 128
 Forman, Maz, krupský měšťan 128, 232
 Fredenberger, Bartel, krupský měšťan 62, 96
 Fridrich Falcký, falckrabě a český král 26
 Fuggerové, německý rod 48
 Geertz, Clifford, historik 9
 Glatz, krupský měšťan 16
 Glatzové z Althausu viz Glatzové z Althofu
 Glatzové z Althofu, šlechtický rod 50
 Gottlich, Tobias, krupský měšťan 182
 Grimmer, Andres, obyvatel z Bohosudova 130
 Grimmer, Hans, krupský měšťan 50, 221
 Grimmer, Jacob, krupský měšťan 93
 Grulich, Josef, český historik 9, 201, 217, 219
 Gühra, Georg, krupský měšťan 39, 138, 140, 141
 Gühra, Jacob st., krupský měšťan 92, 122, 182
 Gühra, Nickel, krupský měšťan 50
 Gührové, krupský rod 64
 Gustav II. Adolf, švédský král 7, 199
 Gut, Mathes, obyvatel z Vrchoslavi 68
 Gutkese, Andres, krupský měšťan 72, 214
 Gutkese, Michel, krupský měšťan 28, 122
 Habel, Bartel, chabařovický kronikář 159, 227
 Hainerová, Magdalena, krupská měšťanka 185
 Hainerové, krupský rod 175
 Hallwich, Hermann, sudetoněmecký historik 167, 201, 202, 222, 228
 Hasferdt, Mathes, mostecký měšťan 64
 Haske, Gorge, obyvatel z Chabařovic 93
 Hauf, Christian, kronikář z Benešova nad Ploučnicí 159
 Hegenicht, Martin, obyvatel z Habartice 128
 Heinrichová, Gerdrut, obyvatelka z Fürstenau 92
 Hedvika, chabařovická farní kuchařka 141
 Helena, Stüelerova děvečka 90, 92
 Henell, Johann Wenceslaus, krupský farář 143, 145–147, 191
 Hengst, Christof, obyvatel z Mohelnice 130
 Hengstové, krupský rod 16
 Hess, Augustin Vilém, libochovický měšťan a vrchnostenský úředník 45

- Hickman, Andres, krupský měšťan 60
 Hickman, Wentzel, krupský podruh
 a poslíze měšťan 92
 Hiklemeier, Balthasar, krupský
 pastor 132
 Hošek, Jiří viz Haske, Gorge
 Hüebel, Hans, krupský měšťan 183
 Hüebel, Thomas, krupský měšťan 129
 Hüebel, Valten, krupský měšťan 26,
 39, 50, 72, 87, 92, 98, 100, 117, 118,
 121, 122, 126, 135, 170, 182, 214
 Hüebelová, Elisabet viz Stüelerová,
 Elisabet
 Hüller, Casper, teplický měšťan 93
 Hüppel, Merten, obyvatel z Horní
 Krupky 142
 Hus, Jan, český reformátor 131
 Jahn, Zacharias, krupský měšťan
 121
 Jan Jiří I. Saský, saský vévoda
 a kurfiřt 161, 161
 Janich, Andres, krupský měšťan 92
 Janich, Gorge, krupský měšťan 118,
 121, 122, 125, 169, 191
 Janichová, Torothea, krupská měšťanka
 118
 Judita, česká královna 12, 201
 Jungmeister, Hans, chabařovický
 a poslíze krupský měšťan 123
 Kannengiesser, Lorenz, budyšínský
 zvonář 118
 Kaplír ze Sulevic, Jan Václav, šlechtic
 163
 Karner, Gorge, obyvatel z Krupky
 123, 124
 Kékule ze Stradonic, Albert, šlechtic
 26, 38
 Kelblová z Bünau, Marie, šlechtice
 26
 Kezelius, Jiří, mladoboleslavský
 kronikář 158, 159
 Kinel, Michel, krupský měšťan 80, 93,
 122, 123, 127, 150, 221
 Kinelová, Regina, krupská měšťanka
 124
 Kinský ze Vchynic a Tetova, Vilém,
 šlechtic 26
 Klippel, Georg viz Klüppel, Georg
 Kluge z Haselberku, Dionisius, nobi-
 litovaný krupský měšťan 16, 26,
 27, 28, 202
 Klüppel, Georg, krupský měšťan 16,
 20, 26
 Knobloch, Wolfgang, krupský měšťan
 49
 Knott, Rudolf, sudetoněmecký
 historik 8, 167, 200, 203, 204,
 213, 218, 228, 229
 Koch, Mathes Franz, krupský měšťan
 156
 z Koldic, šlechtický rod 17
 z Koldic, Těma, šlechtic 48
 Kolovratová z Vrtby, Kateřina,
 šlechtice 93, 191
 Kolschietter, Simon, krupský měšťan
 87
 Komenský, Jan Ámos, český pedagog
 a učenec 7, 199
 Königsmarck, Hans Christoph,
 švédský generál 35, 163
 Kozíšek, Jiří viz Kezelius, Jiří
 Krafft, Bernhard, krupský měšťan
 122, 141
 Kraus, Joseph, krupský starosta 167
 Kriesche, Hans, českolipský kronikář
 159, 227
 Krügner, Simon, obyvatel z Cínovce
 129, 180, 181
 Kukomass, Peter, obyvatel z Krupky
 92
 Kukomassová, Susanna, obyvatelka
 z Krupky 92
 Laczke, Adam, krupský podruh
 původem z Bezdrůžic 91
 Lehmann, Christian, saský kronikář
 158

- Lenderová, Milena, česká historička
96, 216, 217, 219, 220
- Libštejnská z Kolovrat, Marie
Polyxena, šlechtice 191
- Libštejnský z Kolovrat, Václav
František, šlechtic 191
- Liebhard, Johannes Adaukt,
minoritský mnich 138, 140, 141
- Lobel, Gorge, krupský měšťan 72, 92,
126, 127
- Lobelová, Barbara, krupská měšťanka
112, 126
- Lobkovicová z Pruskova, Marie
Magdalena, šlechtice 93
- Löffler, Caspar, obyvatel či měšťan
z Krupky 21
- Luther, Martin, německý reformátor
20, 131, 134, 135, 143, 155
- Mathe, Michel, krupský měšťan 32,
118, 120–122, 140
- Matheová, Regina, krupská měšťanka
121, 216
- Mathesius, Johann, německý teolog
a kronikář 141, 155, 156
- Mattauch, Gustav, katolický duchovní
8, 167, 200, 228
- Matyáš Habsburský, císař 15, 23, 25,
32, 37, 205
- Mende, Elias, krupský měšťan 187
- Mende, Michel, krupský měšťan 72,
123
- Mendeové, krupský rod 80
- Mennichen, Paul ml., krupský měšťan
111, 187, 221
- Merten, Gorge, malíř 97
- Meusel, Zacharias, obyvatel z Mohel-
nice a posléze z Krupky 124
- Mikšovic, Pavel, lounský kronikář
159, 227
- Miltner, Jan Bohuslav, český historik
159, 226
- Mitis, Tomáš, český humanistický
literát 18
- Mohr z Waldtu, František Vilém,
císařský důstojník 162
- Möller, Andreas, freiberský kronikář
158
- Müller, Martin, obyvatel z Proboštova
175
- Müllerová, Anna, krupská měšťanka
22
- Münster, Sebastian, německý teolog
a kosmograf 154
- Nodl, Martin, český historik 105, 219
- Oxenstierna, Axel, švédský kancléř
7, 199
- Partelt, Merten viz Bartelt, Merten
- Parth, Martin Georg, krupský farář
143, 156, 175
- Pazelt, Michel, krupský měšťan 34,
57, 118–121, 145, 212
- Pazeltová, Maria, krupská měšťanka
187
- Pazeltová, Torotea, obyvatelka z Horní
Krupky 175
- Peceliové z Adlersheimu, šlechtický
rod původem z Chabařovic 156
- Pecelius z Adlersheimu, Adam,
šlechtic 16
- Pfefferkorn, Johann, pokřtěný Žid
166
- Philip, Jacob, obyvatel z Horní Krupky
142
- Pischlová, Mandalena, obyvatelka
a porodní bába z Bohosudova 107
- Pischlová, Marta, obyvatelka a porodní
bába z Bohosudova 107
- Plot z Konařin, Karel, šlechtic
a vrchnostenský úředník 39
- Popel z Lobkovic, Zdeněk Vojtěch, šlech-
tic a nejvyšší český kancléř 24
- Prinziger, Hans, krupský měšťan 187
- Prinzigerová, Ursula, krupská
měšťanka 108
- Prokop, Bartoloměj, volyňský kronikář
159

- Purekert, Gorge, chabařovický měšťan 93
- Rach, Caspar st., krupský měšťan 114, 129
- Rach, Georg, krupský měšťan 121
- Rachové, krupský rod 64
- Raue, Lorenz, krupský měšťan 185
- Reichel, Gorge, obyvatel z Krupky 182
- Reichel, Christian, krupský měšťan 187
- Reichel, Martin, obyvatel ze Sobědruh 60
- de Richelieu, Armand-Jean du Plessis, francouzský kardinál a ministerský předseda 7
- Richter, Gorge, obyvatel z Krupky 129, 142
- Richterová, Susanna, obyvatelka z Krupky 129
- Roeck, Bernd, německý historik 7, 200, 213, 216, 222
- Rudolf II. Habsburský, císař 14, 23, 26, 37
- Sadler, Casper, obyvatel z Krupky 122
- Sadler, Johann Christoph, obyvatel z Krupky 180
- Sarr, Jacob, obyvatel z Maršova a posléze z Bohosudova 148
- Scottová, Joan, historička 95
- Sedler, Jacob, krupský pastor 134, 136
- Selerová, Rosina, obyvatelka z Krupky 182
- Seuffert, Andres, obyvatel z Krupky 121
- Schedler, Elias, krupský pastor 136, 138
- Scheffel, Hans, krupský měšťan 111
- Scheffelová, Elisabet, krupská měšťanka 111
- Schemelius, Simon, chabařovický farář 120, 129, 141, 142
- Schiderich, Gorge, krupský měšťan 183
- Schlegel, Johann, kronikář z Benešova nad Ploučnicí 159
- Schneider, Stefan, snad krupský měšťan 20
- Schneider, Zacharias, lipský kronikář 158
- Schmid, Andres, chabařovický měšťan 93
- Schonberger, Gorge, obyvatel z Cínovce 93, 130
- Schumann, Hans, krupský měšťan 124, 150
- Schwartová, Anna, snad podruhně či almužnice z Krupky 117
- Sierich, Johann Anton, kronikář z Benešova nad Ploučnicí 159
- Simonis, Gorge Augustin, krupský farář 140–143, 183
- Simonis, Johann, duchcovský děkan 140
- Simonis, Veit, ústecký měšťan 140
- Slavata z Chlumu a Košumberka, Vilém, šlechtic 25, 27
- ze Stadionu, Jiří Jakub, císařský důstojník 186
- Stebesmel, Hans, krupský měšťan 60, 64
- Stedel, Bartel, krupský měšťan 121
- Stedelová, Regina viz Matheová, Regina
- Storchová, Lucie, česká historička 96, 217, 219, 220
- Stübner, Michel, obyvatel z Geisingu 187
- Stüeler, Anton, krupský měšťan 21
- Stüeler, Bartel, krupský měšťan, bratr Michela Stüelera 21, 22, 58
- Stüeler, Blasius, krupský měšťan 21
- Stüeler, Daniel (I.), syn Michela Stüelera 105, 109, 110, 121, 122, 124, 188
- Stüeler, Daniel (II.), syn Michela Stüelera 105, 109

- Stüeler, Georg, bratr Michela Stüelera 21, 22
- Stüeler, Christian, syn Michela Stüelera 105, 108, 109, 117, 121, 188
- Stüeler, Jacob, syn Michela Stüelera 60, 105, 106, 109, 111, 112
- Stüeler, Jeremias, syn Michela Stüelera 105, 109, 110, 112, 179, 188
- Stüeler, Johannes (I.), syn Michela Stüelera 105, 124
- Stüeler, Johannes (II.), syn Michela Stüelera 105, 119, 121
- Stüeler, Merten, otec Michela Stüelera 21, 58
- Stüeler, Michel *passim*
- Stüeler, Thomas, krupský měšťan 20
- Stüelerová, Anna, dcera Michela Stüelera 105, 108, 114, 122
- Stüelerová, Barbara, švagrová Michela Stüelera 21, 22
- Stüelerová, Doroteha, dcera Michela Stüelera 105, 114
- Stüelerová, Dorothea, první žena Michela Stüelera 100
- Stüelerová, Elisabet, třetí žena Michela Stüelera 100–108, 135, 150, 156, 166, 181, 186, 187, 191–194
- Stüelerová, Elisabet (I.), dcera Michela Stüelera 105, 111, 138, 219
- Stüelerová, Elisabet (II.), dcera Michela Stüelera 105, 109
- Stüelerová, Emmel, dcera Michela Stüelera 105, 108
- Stüelerová, Ester, dcera Michela Stüelera 105, 108, 124
- Stüelerová, Eva, sestra Michela Stüelera 22
- Stüelerová, Liese viz Stüelerová Elisabet
- Stüelerová, Margareta (I.) 105, 108
- Stüelerová, Margareta (II.) 105, 108, 111
- Stüelerová, Marie (I.), dcera Michela Stüelera 105, 108, 114
- Stüelerová, Marie (II.), dcera Michela Stüelera 101, 105, 108, 111, 146
- Stüelerová, Regina, dcera Michela Stüelera 60
- Stüelerová, Regina, sestra Michela Stüelera 21, 22
- Stüelerová, Torothea, druhá žena Michela Stüelera 64, 100, 101, 105, 107, 124, 141, 188
- Sturm, Johannes, německý pedagog a teolog 152, 224, 225
- Šlik, Jiří Fridrich, císařský důstojník 163
- ze Šternberka, šlechtický rod 17, 23, 45, 46, 54, 136, 205
- ze Šternberka, Adam, nejvyšší český purkrabí 15, 24, 25, 27, 28, 37, 132
- ze Šternberka, František Karel Matyáš, šlechtic 28–35, 45, 50–52, 57, 119, 128, 175, 190, 191, 206
- ze Šternberka, Vojtěch Arnošt František Eusebius, šlechtic 28, 29
- Šternberková z Hohenzollern-Sigmaringen, Marie Maxmiliána, šlechtična 28, 29
- Šternberková z Říčan, Ludmila Kateřina Benigna, šlechtična 35, 206
- Tandler, Mathes ml., krupský měšťan 118–120, 122, 141
- Tietman, Balzer, krupský měšťan původem z Frýdlantu 117
- Tieze, Gorge, krupský měšťan 111
- Tieze, Hans, krupský měšťan 60, 62
- Torstensson, Lennart, švédský generál 164, 175
- Trabitius, Jacob, krupský pastor 132
- Troschel, Christian, krupský pastor 132, 138, 140
- Troschel, Nicolaus, krupský pastor 132, 134

- z Trmic, Zvěst, šlechtic 12
Václav II., český král 12
z Valdštejna, Albrecht Václav Eusebius,
císařský generalissimus 7, 27, 161,
199
Venus, Jacob, měšťan z Mikulova
(o. Teplice) 130
Vepřek, Daniel, slánský kronikář 159,
226, 237
Vladislav I., český král 12
Vladislav II. Jagellonský, český král
26
z Vřesovic, český rod 18, 203
z Vřesovic, Sabina, šlechtična 18
Wagner, Casper, krupský měšťan 124
Wagner, Johannes, krupský měšťan
a kronikář 160, 167
Wagner, Michel, krupský měšťan 125,
183
Wagner, Nickel, krupský měšťan 124,
125, 183
Wagner, Wolf, krupský měšťan 100,
101, 124
Wagnerová, Margareta, krupská
měšťanka 125
Wagnerová, Torothea viz Stüelerová,
Torothea
Wagnerové, krupský rod 64, 125, 126
Walter, Christoph, krupský farář 132
Walther, Jacob, obyvatel z Cínovce
82, 110, 130
Weiner, Michel, krupský měšťan 74,
75, 118, 120, 189, 216
Weinerová, Regina, krupská měšťanka
120
Weiβ, Peter, saský kronikář 158
Welserové, německý rod 48
Wilman, Caspar, krupský měšťan 22
Wilmanová, Dorothea viz Stüelerová,
Dorothea
Wilt, Wolfgang, krupský měšťan 123,
145, 170
Winckler, Michael, krupský pastor
132
Windisch z Aschenfeldu, Christian
Fridrich, ústecký měšťan 45
Wolf, Hans, krupský měšťan 60
Wolleben, Bartel, duchcovský měšťan
64
Zappe, Hans, krupský měšťan
původem z Geisingu 89
Žižka, Jan, husitský vojevůdce 166

REJSTŘÍK MÍSTNÍ

- Altenberg, město v Německu 48, 97, 161
 Anger, lokalita u Sobědruh, o. Teplice 68
 Anglie 47
 Annaberg, součást souměstí Annaberg-Buchholz v Německu 158, 164
 Bechyně, o. Tábor 45
 Benešov nad Ploučnicí, o. Děčín 199
 Bezručovice, o. Tachov 91
 Bílina, o. Teplice 46, 161, 163, 164, 171, 174, 210
 Blansko, zřícenina hradu, o. Ústí nad Labem 26, 27
 Blöse viz Libušín
 Bohosudov, místní část Krupky 132, 136, 146–148, 176, 203, 212
 Boží Dar, o. Karlovy Vary 48, 211
 Budyně nad Ohří, o. Litoměřice 48, 49, 161, 210
 Cínová ulice, ulice v Krupce 19, 79
 Cínovec, o. Teplice 12, 30, 41, 49, 50, 54, 71, 77, 104, 120, 128, 145, 163, 173, 180
 Červený Hrádek, o. Chomutov 163, 164
 České středohoří 44, 163
 Děčín 161, 164, 205, 228
 Doubravská hora, zřícenina hradu, o. Teplice 161–163
 Drahůnky, o. Teplice 11
 Drážďany, město v Německu 166
 Dubí, o. Teplice 11, 163
 Duchcov, o. Teplice 81, 88, 97, 103, 111, 117, 130, 10, 142, 143, 161, 163, 164, 209, 220, 227
 Egypt 58
 Ervěnice, zaniklá obec, o. Chomutov 163
 Evropa 48, 95
 Fojtovice, o. Teplice 12, 68, 71, 75, 183
 Freiberg, město v Německu 158, 166, 194, 226
 Frýdlant, o. Liberec 117, 227
 Fürstenau, obec v Německu 92, 138, 145, 232
 Geising, město v Německu 26, 46, 49, 56, 89, 97, 147, 161, 178, 187, 232
 Glashütte, město v Německu 26
 Grund, místní část Krupky 11, 13, 121
 Habartice, zaniklá obec, o. Teplice 12, 71, 76, 89, 90, 128, 161
 Habří, o. Ústí nad Labem 163
 Hlišany, o. Ústí nad Labem 44
 Hora svaté Kateřiny, o. Most 48
 Horní Blatná, o. Karlovy Vary 48
 Horní Krupka, o. Teplice 12, 71, 77, 121, 141, 160, 175, 179
 Horní Slavkov, o. Sokolov 211
 Horoměřice, o. Praha-západ 44
 Horský potok, potok protékající Krupkou 11
 Hradčany, místní část Prahy 44
 Hrob, o. Teplice 27, 46, 103, 136, 161, 163, 205, 210, 222, 228

- Husitská ulice, ulice v Krupce 11, 14, 25, 79, 82, 149
- Chabařovice, o. Ústí nad Labem 8, 11, 46, 93, 117, 120, 123, 124, 129, 130, 138, 141, 142, 150, 159, 161, 163, 164, 195, 210, 223, 227
- Cheb 161, 227
- Chemnitz, město v Německu 132
- Chomutov 23, 149, 159, 166, 201, 202, 205, 225–227
- Jirkov, o. Chomutov 143, 164, 202
- Kadaň, o. Chomutov 81, 112, 162, 166, 230
- Kirchlice, zaniklá obec, o. Teplice 11, 12, 16, 21, 68, 204
- Knetl, vrch nad Krupkou 12, 48, 52
- Kocourkov, zaniklá obec, o. Teplice 182
- Komáří hůrka, o. Teplice 12, 47, 48, 53, 55, 166, 187
- Kozí ulička viz Cínová ulice
- Krásné Březno, o. Ústí nad Labem 27, 213
- Krásný Les, o. Ústí nad Labem 161
- Kromerův dvůr viz Starý dvůr
- Krupka *passim*
- Krušné hory 11, 12, 47, 48, 52, 65, 105, 201, 210, 223
- Krušnohoří 14, 15, 47, 48, 59, 68, 79, 80, 131, 158, 161, 163, 164, 166, 201, 202, 208, 211, 245, 247, 253
- Kynšperk nad Ohří, o. Sokolov 114
- Kyšperk, zřícenina hradu, o. Teplice 11, 172, 174
- Lauenstein, město v Německu 42, 86, 93, 97, 117, 161, 164, 171
- Libochovice, o. Litoměřice 24, 30, 45, 54, 76, 130, 161, 210
- Libušín, místní část Krupky 11, 19, 21, 72, 100, 120, 124
- Lipsko, město v Německu 48, 158
- Liščí vrch, vrch nad Krupkou 12
- Litoměřice 8, 45, 75, 81, 97, 138, 159, 161, 167, 171, 172, 181, 210, 228
- Litoměřický kraj 37, 214
- Lochočice, zaniklá obec, o. Ústí nad Labem 163
- Louny 103, 159, 161, 164, 207, 219, 227
- Loupežník, vrch nad Krupkou 12
- Lovosice, o. Litoměřice 44
- Lužice, historické území (Horní a Dolní) v Německu 158
- Lysá hora, vrch nad Krupkou 12
- Malá Strana, místní část Prahy 44
- Malhostice, o. Teplice 174
- Mariaschein viz Bohosudov
- Maršov, místní část Krupky 11, 148
- Mělník 23, 200, 204, 207, 218
- Mikulov, o. Teplice 12, 46, 48, 117, 130, 163, 180, 202, 210
- Míšeň, město v Německu 162
- Mladá Boleslav 23, 158, 205, 226
- Mohelnice, obec, zaniklá část o. Teplice, existující část v Německu 12, 8, 76, 92, 124, 130
- Mohelnice, řeka v Čechách a Německu 12, 46
- Morava 157, 158, 164, 202, 203, 205, 208, 210–214, 220, 224, 226
- Most 42, 45, 46, 90, 97, 107, 114, 126, 161, 163, 164, 203, 210, 213, 228
- Mrtvý kámen viz Umrlcův kámen
- Mstišov, o. Teplice 163
- Na Lítosti, blíže neidentifikovaná lokalita poblíž Krupky 71
- Německo 166
- Norimberk, město v Německu 185
- Nové Město, o. Teplice 12
- Novosedlice, o. Teplice 103, 150
- Nový Bydžov, o. Hradec Králové 23, 158, 205
- Nový zámek viz Doubravská hora
- Olomouc 117, 157
- Osek, o. Teplice 163, 164

- Pasov, město v Německu 25
 Perštejn, o. Chomutov 90
 Petrovice, o. Ústí nad Labem 161, 164
 Podkrušnohoří 42, 44, 147, 185
 Praha 22, 25–217, 29, 34–36, 38, 44,
 45, 57, 119, 128, 138, 146, 161, 164,
 171, 175
 Prajzlberk, vrch nad Krupkou 48
 Předlice, místní část Ústí nad Labem
 163
 Přísečnice, zaniklá obec, o. Chomutov
 164
 Přítkov, o. Teplice 11
 Sasko 12, 20, 27, 42, 45, 46, 48, 55,
 56, 71, 77, 97, 98, 121, 131, 132,
 138, 140, 142, 155, 156, 158, 161,
 164, 170, 172, 176, 201, 203, 205,
 227
 Sedmihůrská cesta, lokalita nad
 Krupkou 12
 Scheibenberg, město v Německu 158
 Schein viz Bohosudov
 Schneeberg, město v Německu 158
 Schüller Blöse viz Libušín
 Slaný, o. Kladno 23, 164, 207
 Slezsko 117, 202, 203, 210, 211
 Sloup, o. Česká Lípa 45
 Sobědruhy, místní část Teplic 11, 21,
 68, 70
 Soběchleby, o. Teplice 11, 24, 26, 38,
 93, 121, 136, 161, 164, 171, 186
 Souš, o. Most 163
 Srbsice, o. Teplice 68
 Starý dvůr, lokalita v Krupce 11, 16,
 26, 28, 43, 68, 72, 85, 132, 156, 202
 Svátá studánka, lokalita nad Krupkou
 12
 Šajba, lokalita na jižním okraji
 Krupky 11, 68, 70, 71
 Šejnov viz Bohosudov 11
 Španělsko 47
 Špička, lokalita na jižním okraji
 Krupky 11, 68
 Tachov 23
 Teplice 11, 12, 16, 398, 44, 46, 58, 59,
 88, 93, 97, 102–104, 110, 112, 114,
 130, 143, 150, 161, 163, 164, 171,
 183, 200–203
 Totenstein viz Umrlecův kámen
 Trnovany, místní část Teplic 11, 68
 Tursko, o. Praha-západ 44
 Umrlecův kámen, lokalita v Krupce 17
 Unčín, místní část Krupky 11
 Ústí nad Labem 11, 43, 45, 54, 103,
 130, 140, 156, 161, 163, 164, 166,
 171, 185, 210
 Úštěk, o. Litoměřice 117
 Úžín, zaniklá obec, o. Ústí nad
 Labem 163
 Václav, zaniklá obec, o. Most 161
 Valašské Meziříčí, o. Vsetín 159
 Velvary, o. Kladno 44
 Vilémova výšina, lokalita v Krupce
 17
 Vinohrady, ulice v Krupce 11
 Vltava 44
 Vodňany, o. Strakonice 23
 Vrchoslav, místní část Krupky 11, 17,
 33, 68, 69, 72, 80, 91, 114, 146, 149,
 179, 186
 Všebořice, místní část Ústí nad Labem
 103
 Wilhelmshöhe viz Vilémova výšina
 Zabušany, o. Teplice 112, 163
 Zalužany, zaniklá obec, o. Ústí nad
 Labem 68

OBSAH

Úvodem	7
POTOMEK	11
PODDANÝ	23
ÚŘEDNÍK	37
BERGMISTR	47
KOŽELUH	58
ZEMĚDĚLEC	65
HOSPODÁŘ	79
MANŽEL	95
OTEC	105
SOUSED	116
VĚŘÍCÍ	131
VZDĚLANEC	152
KRONIKÁŘ	157
PACIFISTA	168
SMRTELNÍK	177
OSOBNOST	190
Poznámky	199
Prameny a literatura	234
Seznam použitých zkratk	260
Seznam vyobrazení	261
Rejstřík jmenný	265
Rejstřík místní	272
Zusammenfassung	275